

KANSATIETEELLINEN TUTKIMUS SUOMESSA JA UNKARISSA

Katsaus viime vuosien tapahtumiin

FL Ildikó Lehtinen

Vuonna 1989 vietettiin Suomessa ja Unkarissa samanaikaisesti kansatieteellisen tutkimuksen satavuotisjuhlaa. Vaikka vuosiluku osui samalle vuodelle, oli uuden tieteenhaaran lähtökohdat eri maissa erilaiset. Suomessa kansatieteen satavuotisjuhla liittyy yliopistoon ja kansatieteen yliopistolliseen opetukseen. Kesäkuussa 1889 nimitettiin Helsingin yliopistoon Axel Olai Heikel suomalaisen kansatieteen dosentiksi. Vuodesta 1892 oppiaineen nimeksi tuli suomalais-ugrilainen kansatiede. Perinteinen nimi säilyi tähän päivään saakka, vaikka oppiaineen painopistealueeksi on tullut suomalainen kansanomainen kulttuuri. Unkarissa perustettiin taas syksyllä 1889 Unkarin Kansatieteellinen Seura. Sen ensisijaisena tehtävän oli huolehtia kansatieteellisen museon luomisesta. Unkarissa museosta tuli kansatieteellisen tutkimuksen tyyssija.

Tutkimuksen kohderyhmäksi määriteltiin Unkarissa asuvat kaikki kansat seuraten Seuran perustajan, Pál Hunfalvyn ajatusta. Tämän mukaan Unkari on monikansallinen maa, "Eurooppa pienoiskoossa". Akateemiseksi oppiaineeksi kansatiede tuli Unkarissa vasta v. 1929, jolloin Szegedin yliopistoon perustettiin ensimmäinen oppituoli.

Suomessa kansatieteen tutkimushistoriaa pohdittiin Kansatieteilijöiden yhdistyksen Ethnos r.y.:n ja Turun yliopiston järjestämässä jatkokoulutusseminaarissa "100 vuotta suomalaista kansatiedettä", jonka päätavoitteena oli tieteenhistoriallisen katsauksen julkaiseminen. Historian lisäksi esiteltiin kansatieteen uusia aluevaltauksia.

Turun yliopiston kulttuurien tutkimuslaitoksen suojissa tutkimus alusta lähtien kohdistettiin kohti "kansankulttuurin murroskauden, teollistumisen, kaupungistumisen ja maaseudun muuttumisen tutkimusta". Kulttuuriantropologian ja kansatieteen suhdetta pohti Jukka Pennanen kulttuuriantropologian professori Oulun yliopistosta. Esitelmät julkaistiin Studia Fennica -sarjassa nimeltä *"Pioneers. The History of Finnish Ethnology"* (1992).

Unkarissa Kansatieteellisen Seuran satavuotisjuhlan kunniaksi on järjestetty juhlasymposium. László Kósan kirjoittama tutkimushistoriallinen julkaisu *"A magyar néprajz tudománytörténete"* (1989) juhlisti tapahtumaa. Tutkimuksessaan Kósa asettaa kysymyksen kansatieteellisen tutkimuksen pelastusluonteisesta työstä: "Onko kaikki pelastettu jo Nooan arkkiin eli onko kaikki tiedot ehditty tallentaa?" Vastaus on kielteinen. Kenttä on yhä laaja. Symposiumissa oli esillä mm. Unkarin rajojen ulkopuolella asuvien unkarinkielisten vähemmistöjen kulttuurin tallentaminen. Lisäksi on keskusteluissa todettu, että kansatiede tieteenä elää etsikkoaikaa. Nykyajan kansatieteellinen tutkimus on haastava tehtävä, ja siihen on myös Unkarissa löydettävä sopivat tutkimusmenetelmät. Sosiaalianthropologia ja visuaalinen antropologia ovat uusia, kansatieteen veroisia tieteenaloja, joille oppituolit on perustettu Unkarissa toistaiseksi Miskolcin ja Pécsin yliopistoissa.

Unkarissa kansantasavallan ideologian mukaisesti kansatiede nautti erikoisasemaa. Gyula Ortutayn erikoissuojeluksessa kansatieteellinen tutkimus on saanut taloudellisia resursseja ja siten on pystytty julkaisemaan alan käsikirjoja ja jättiläisteoksia, kuten Unkarin kansatieteen tietosanakirja. Puutteita on kuitenkin yhä. Yhteiskunnallispoliittisten ja niitä myötäilevien taloudellisten muutosten myötä Unkarin kansatiede on samassa vaikeassa taloudellisessa kriisitilassa kuin mikä tahansa muu humanistinen tiede. Unkarin tiedeakatemian kansatieteen laitos on ikään kuin enteillyt tulevia jo 1988 ja ryhtynyt projektimuotoiseen työskentelyyn, jonka tuloksena on julkaisusarja *"Életmód és tradíció"*. Sarjassa käsitellään elämäntavan ja perinteisen kulttuurin muutoksia Unkarissa 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa.

Kansatieteellisen tutkimuksen tyyssijassa, Unkarin kansatieteellisessä museossa puhaltaa uusia tuulia. Vuonna 1991 avattiin museon perusnäyttely. Seuraava muutos tapahtui syksyllä 1992, jolloin museon johtajaksi nimitettiin kansainvälisesti tunnettu tutkija Tamás Hofer. Museon ongelmana on rakennus, joka on sinänsä kulttuurihistoriallisesti arvokas, ja joka vaaditaan aikaisempaan toimintaansa eli oikeustaloksi. Museon näyttely- ja varastorakennukset ovat ongelmia, joihin ei toistaiseksi on löydetty ratkaisua.

Suomessa ja Unkarissa kansatieteen tutkimushistoriaa tilittävät katsaukset sivuttivat kansatieteen kansainvälisiä suhteita. Näin myös yhteyksiä Unkarin ja unkarilaisten kansatieteilijöiden kanssa. Entä yhteistyö viime vuosien aikana? Kansatieteellinen yhteistyö ei perustunut enää 1960-luvun jälkeen fennougristiikkaan. Kulttuurisopimuksen puitteissa yhteistyötä on museoviraston ja sitä vastaavien alojen museoiden kesken aina vuodesta 1980 lähtien. Museoalalla se on jatkunut, ja vuodesta 1989 vieraili Suomessa museovirastossa Terézia Baloghné Horváth (Unkarin Kansatieteellinen museo), Erzsébet Györgyi (Unkarin Kansatieteellinen museo), Miklós Cseri (Szentendren ulkomuseo), Zsuzsa Szarvas (Tiedeakatemian kansatieteen laitos), Ágnes Kerecsi (Unkarin kansatieteellinen museo), Gábor Wilhelm (Unkarin kansatieteellinen museo) ja Endre Füzes (Szentendren ulkomuseo).

Luettelo on pitkä. Kahden viikon tutustumiskäynnillä tutkijat hädin tuskin ehtivät perehtymään suomalaisen kansatieteen uusiin suuntauksiin, kuitenkin yhteistyömuoto on suosittu. Toisaalta raameja on ruvettu venyttämään jo 1990 lähtien. Suomalais-ugrilaisen kulttuurisäätiön apurahan turvin Zsuzsa Szarvas osallistui museoviraston silloisen kansatieteen toimiston kenttätökohteen inventointiin Vaalan Lamminahon talossa. Hän jatkoi työskentelyä kahtena kesänä jo suomen kielen taitoisena.

Uusi yhteistyömuoto - osallistuminen aktiivisesti kenttätööhön ja kielitaitoisena hyödyntää Suomen kirjastojen antia - on osoittautunut varsin hedelmälliseksi. Zsuzsa Szarvas on aiheesta julkaissut tutkielman Kotisetu-lehden joulukuun numerossa 1992 (Eriävät tiet - eriävät mahdollisuudet. Maatilojen kehityksen kulku Suomessa ja

Unkarissa). Samoin Gábor Wilhelm ei tyytynyt pelkästään arkisto- ja museotutkimuksiin. Hän seurasi Lapissa vähemmistökansan muutosprosessia viettämällä kuukauden yliopiston tutkimusasemalla.

Uusi yhteistyömuoto on vaativa puolin ja toisin. Vastaava pyrkimys Suomesta käsin oli Jyväskylän opiskelijoiden toteuttama miltei kuukauden kestävä dokumentointityö Koillis-Unkarissa Herceghutissa v. 1988. Opiskelijat Unkarin akatemian kansatieteellisen tutkimusryhmän ystävällisellä avustuksella tallensivat kylän ulkomuotoa valokuvin. Tuloksena oli valokuvanäyttely Jyväskylän yliopistossa.

Kulttuurisopimukseen viitaten on mainittava, että joka neljäs vuosi järjestettävät kansatieteelliset symposiumit vakiintuivat 1992 lähtien. Ensimmäinen yhteinen symposiumi pidettiin Turussa 1985, seuraavana suomalais-unkarilaiset kansatieteilijät kokoontuivat Egerissa, jälleen Suomessa Jyväskylässä ja lopulta Veszprémmissä elokuussa 1992. Teemat ovat yleismaailmallisia. Viimeksi on pohdittu kaupunkikansatieteen näkymiä, ja varsin ajankohtaisena kysymyksenä muuttoliikettä.

Vuonna 1994 Suomessa Raumalla pidettävän viidennen symposiumin aiheena on etnisyys.